

244
Dr. Fónyad Ernő

A 125 éves Műegyetemi Könyvtár

A nagy olvasóterem

„A könyvek barátaim, társaságuk végtelenül kellemes nekem... az elmúlt idők eseményeit adják elém, a természet titkait fedik fel nekem... megnyitják előttem a művészetek és tudományok legkülönbözőbb utait...” Petrarca szavainak igazát és súlyát érzem, amikor most emlékező sorokat írok arról a könyvtárról, amelynek „társaságában” évtizedeket, egy élet munkásságát töltöttem.

A Műegyetemi Könyvtár 125 éves. Születése, alapítása történelmünk csodálatosan szép esztendeje: 1848, a forradalom és szabadságharc tavasza. A technikai tudományok kiváló hazai és nemzetközi művelői, magyar mérnökök tízezrei kerültek ki a budai Alma Mater falai közül. És százak lépnek be naponta a könyvtár kapuján, hogy kollokviumok, szigorlatok vizsgáira felkészüljenek. Szőke és barna fejek hajolnak a könyvek, folyóiratok fölé, hogy a műszaki tudományok legújabb eredményeit megismerjék.

A díszes, gótikus, tornyos épület nem volt sem templom, sem kápolna, mint sokan gondolják, kérdezik... Könyvtárnak, a tudományok templomának épült a kiváló építész, Pecz Samu professzor tervei szerint. És az épület még évtizedek múltán is kifogástalanul megfelel hivatásának. Az olvasótermek várják az olvasókat!

Százhuszonöt évvel ezelőtt a hazai műszaki emberek képzésének otthona az 1846-ban alapított József Ipartanoda volt. Ezt megelőzően az 1782-ben létesített Institutum Geometricum (Mérnöki Intézet) volt a mérnökképzés helye. Az Ipartanoda tanárainak és hallgatóinak nem volt saját könyvtáruk. Karácson Mihály, az Ipartanoda igazgatója 1846. december 18-án a budai Helytartótanácsához fordult és hangoztatta, hogy könyvtár hiányában „a tanárok megszűnnek egyenletet tartani a tudományok haladásával”. Panasolja az igazgató, hogy „a kir. tud. egyetem könyvtárában az ipartanodai literatura eddigelé képviselve nincs, vannak azonban oly elméleti irányú munkák, melyeknek az ipartanodai tanárok nagy hasznát vehetnék; cs. kir. Fenséged megengedni és ennek útján in-

A könyvraktár

Pecz Samu,
az épület tervezője

tézkedni méltóztassék, hogy a kir. József ipartanodai tanárok az egyetemi könyvtárat azon feltételek mellett, amint a Magyar Tudós Társaság tagjai, használhassák.”

Még abban a hónapban, december 29-én megérkezett a Helytartótanács válasza: az Ipartanoda tanárainak és hallgatóinak engedélyezték a tudományegyetemi könyvtár használatát. Kétségtelen, hogy a mostoha viszonyok között segítséget jelentett az intézkedés, de a műszaki oktatáshoz és tanulmányokhoz szükséges szakirodalom megszerzése az Ipartanoda tanárainak és diákjainak továbbra is gondot okozott.

1848 tavaszán a politikai események kedvező légkört teremtettek ahhoz, hogy az Ipartanoda hallgatósága megfogalmazza kívánságait és azokat tizenkét pontban nyilvánosságra hozza. Az első pontban követelték „A pesti kir. Josef-Ipartanodának minél előbb ösztömműgyetemmé (Polytechnicum) átalakítását”. A negyedik pont így szólt: „Az ösztömműgyetem igényeinek megfelelő könyvtár, s ennek tanulók általi használhatása.” A hatodik pontban magyar tankönyveket kérték: „Minden rendes tanár tartozzék vagy már létező, vagy általa szerkesztendő magyar tankönyv szerint előadni.”

Eötvös József, a Batthyány-kormány közoktatásügyi minisztere válaszolt az ifjúság kívánságaira. Törvényjavaslatot dolgozott ki a mérnökképzés egyetemi színvonalra emeléséről. És 1848. május 9-i keltezéssel könyveket küldött — jelképes alapításként — az Ipartanoda igazgatójának; ezt a többkötetes szabadalomgyűjteményt a könyvtár leltárában 1-es sorszám alatt találjuk. Hivatalosan tehát ez jelentette a Műegyetemi Könyvtár megalapítását.

A szabadságharcot követő tragikus események nemcsak az Ipartanoda, a Polytechnicum egyetemi rangra emelését késleltették, hanem a könyvtár fejlődését is akadályozták. Csak évek múltán, az 1860-as októberi diploma után taníthattak ismét magyar nyelven a professzorok. Stoczek József, a Polytechnicum tanára, a Műegyetem első választott rektora megkapó szá-

vakkal idézi fel a kort: „Ha láttál szerencsétlent, kit nagy életveszély szavától megfosztott, ki hosszú évek során érzelmeinek és gondolatainak fájdalmas némaságát tűré, szenvedé, és láttad őt abban a pillanatban, mikor szerencsés esemény következtében megoldott nyelvén az első hang ismét megszólalott — akkor lehet némi fogalmad arról a felgerjedésről és túlárado örömről, mely keblünket eltölté, midőn intézetünkben a tudomány igéje ismét magyar ajkáról, magyar szóval lőn hirdetve.”

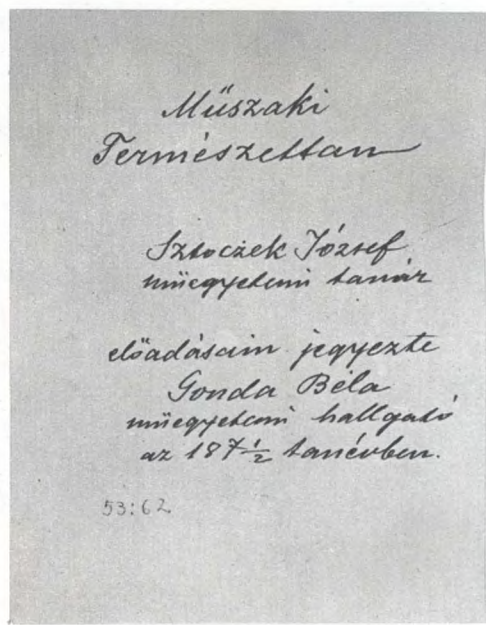
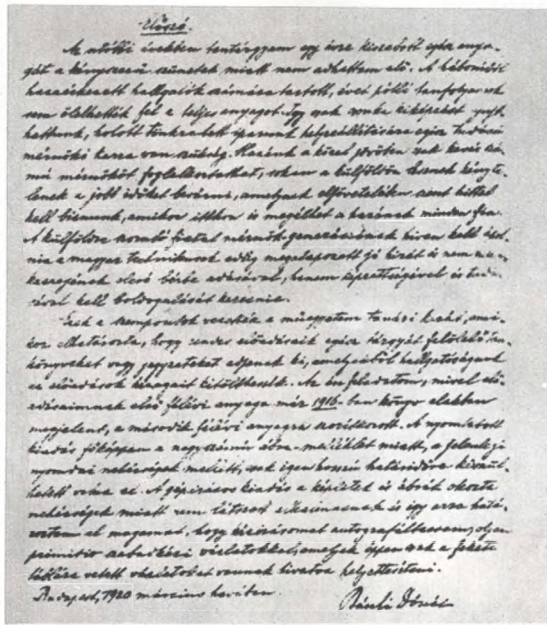
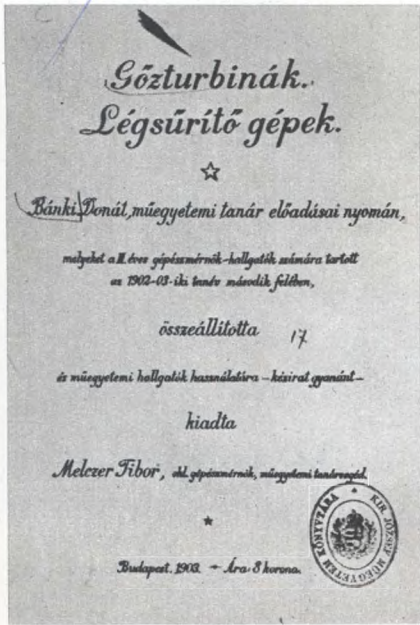
Stoczek rektor a Helytartótanácsához, a Magyar Tudományos Akadémiához, s más intézményekhez fordult ajándékkönyvekért. És mint az egyetem vezetője, ha szerény lehetőségek között is, a könyvtár részére dotációt biztosított. Az 1870-es évben már 2500 a művek száma. Ügyrendje is van a könyvtárnak, melyből megtudjuk, hogy a kölcsönzési idő már akkor is 4 hét volt. Nem volt ismeretlen a „szabadpalc” sem: „A folyóiratok legújabb évfolyamai egy egész év folytán az olvasóterem asztalán vannak elhelyezve. Bármely

olvasó köteles a folyóiratokat azok használata után, rendbe szedve, szokott helyökre visszahelyezni.” Ma a folyóiratolvasó-teremben minden jelentős hazai és külföldi folyóirat megtalálhatnák az olvasók. Kétezer folyóiratért évente hárommillió forintot fizet ki a könyvtár. Több olvasónak, sokkal többnek is jutna hely a folyóiratolvasó-teremben. A tudományos folyóiratok (és egyebek is!) a legújabb eredményekről adnak hírt, tudósítást, beszámolót.

Az 1872/73. tanévben, nem sokkal azután, hogy a Műegyetem önkormányzatot kapott, a hallgatók létszáma hatszázhusz. A könyvtár állománya 1874-ben 3783 mű (kb. 25 000 kötet). A könyvtár élén az európai hírű tudós, a kémiai technológia hazai tudományának megalapítója, dr. Wartha Vince professzor állt. Zúrichben szerezte meg vegyészdiplomáját és huszonhárom éves, amikor a világhírű svájci műegyetem magántanára. A pesti Műegyetemen 26 éves korában nyilvános rendes tanárrá nevezték ki. Több évtizeden át tanított és vezette a könyvtárat. Mint dékán, és évenként mint rektor irányította a Műegyetem

Az olvasóterem freskója — Raksányi Dezső alkotása — elpusztult az ostrom alatt

A Műegyetemi Könyvtár valóságos múzeuma az első kiadású műszaki-tudományos könyveknek. Az itt közölt címlapok épp csak ízelítőt adhatnak e könyvtárak sokaságából...

met. A Magyar Tudományos Akadémia tagja és másodelnöke volt. Wartha professzor nevéhez fűződik az ezonmáz gyártástechnológiája, amelynek a pécsi Zsolnay-gyár világhírnevét köszönheti. Mint könyvtári igazgató, megszerkesztette a műegyetemi könyvtár első katalógusát és 1874-ben nyomtatásban kiadta. Kiváló munkatársa volt Nagy Sándor könyvtáros, aki mint lektor, a műegyetem hallgatóinak a rond- és kurzívírását tanította. Saját rendszerű gyorsírása révén nevét országosan ismerték. A Magyar Gyorsírók Egyesületének alapító tagja. (Alakját megörökítette Móríc Zsigmond „Emlékezés egy zseniről” című írásában.)

Wartha professzort dr. Rados Gusztáv követte a könyvtár élén. Egyetemi tanulmányait Budapesten és Lipcsében végezte; 31 éves korában nevezték ki a Műegyetemen tanárrá. Rados professzor, a matematika tudományának kiváló művelője, a determinánsok és matrixokkal kapcsolatos elméletek kidolgozásával szerzett nemzetközi hírnevet. Közel négy évtizeden át

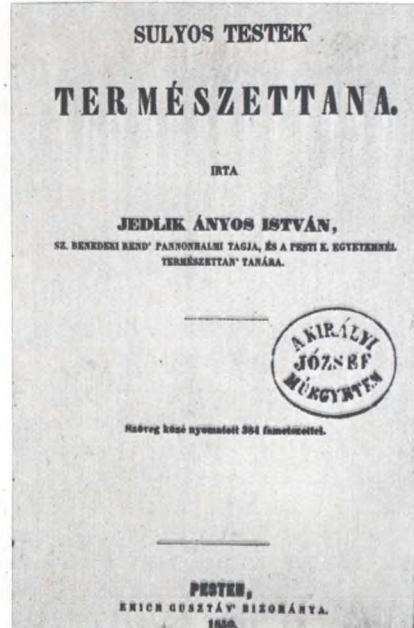
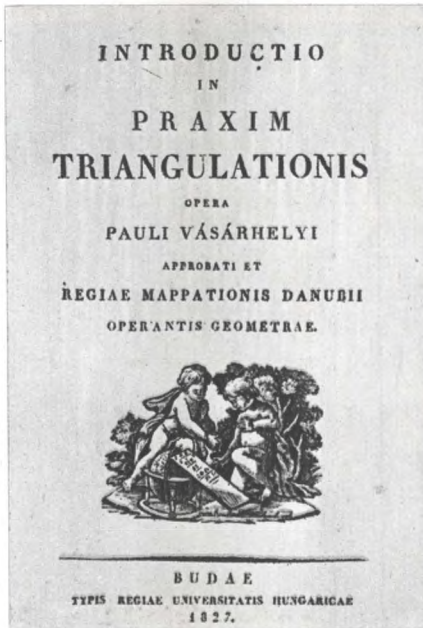
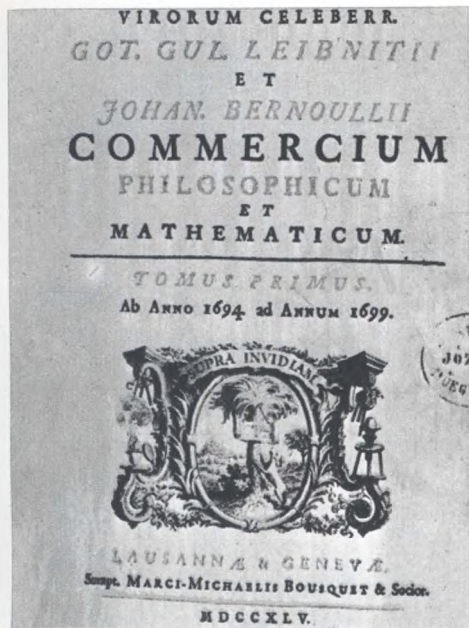
vezette a könyvtárat, amely tudományos jellegét és rangját az ő igazgatása alatt érte el. Új, mai otthonába is Rados igazgatása idején költözött a könyvtár, 1909-ben. A könyvtárolomány ekkor 25 000 mű (86 000 kötet). 1933-ban Rados professzor megvált a könyvtártól; ekkorra 55 000 művet — 154 000 kötetet — tartanak nyilván. Rados Gusztáv tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, alapító tagja a Matematikai és Fizikai Társulatnak, és évtizedeken át szerkesztője a Matematikai és Fizikai Lapoknak. Több éven át dékán; 1911—14 között a Műegyetem rektora.

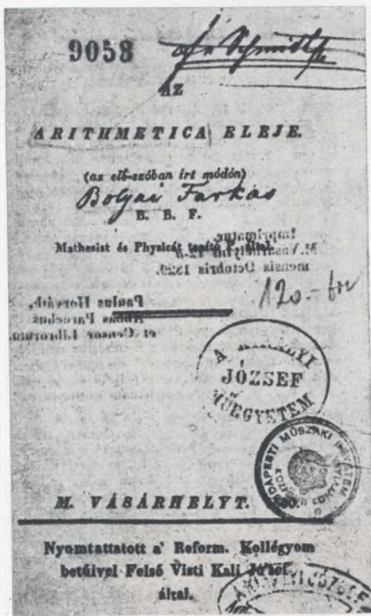
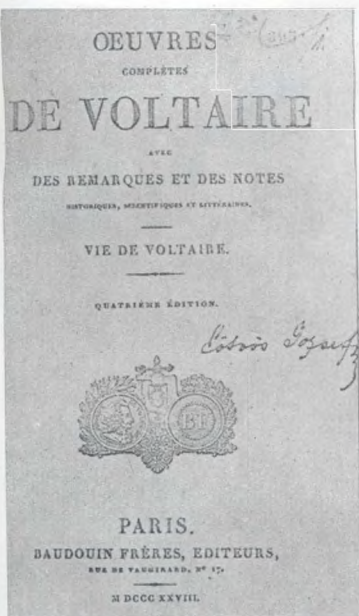
Wartha és Rados professzorok alatt a Műegyetemi Könyvtár a műszaki és természettudományok köréből olyan gazdag és alapvető könyvtárolományhoz jutott, amely döntően meghatározta az intézmény jellegét és fejlődését. Ezért válhatott mára a Műegyetem Könyvtára a matematika, fizika, kémia és a műszaki tudományok országos alapkönyvtarává.

A könyvtár igazgatója 1933 őszétől dr. Radó Aurél lett. Az intézmény — a harmincas évek gazdasági nehézségei kö-

zött is — továbbfejlődött. A könyvek feldolgozása korszerűbb és jobb: áttértek az Egyetemes Tizedes Osztályozás rendszerére és bevezették a stencillel sokszorosított cédula-katalógust. A könyvtárolomány gyarapodásáról rendszeresen küldtek katalóguslapot az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központnak. Az új könyvekről a tanszékek is tájékoztatást kaptak. A könyvtár tanári olvasótermét szép számmal látogatták az egyetem tanárai és magántanárai, így személyes kapcsolatok alakultak ki a tanszékek és a könyvtár között.

Budapest ostroma idején súlyos károkat szenvedett a Műegyetem. A könyvtár nagy olvasótermét is több ágyúlövés és aknatűz érte. Szép berendezését tűz emészette meg. Elpusztult az olvasóterem freskója, Raksányi Dezső képzőművészeti főiskolai tanár alkotása. A tudományok legkiválóbb alakjait láthattuk a hatalmas méretű, kompozíciójában megkapó, színekben élénk és gazdag falfestményen. A raktárakat — szerencsére — nem érte ágyúlövés és tűzkár, így nagyobb könyvvesztés sem.

A könyvtár alapító Eötvös József kézjegyével ellátott könyv

Az újjáépítés nehéz éveiben dr. Herepey Árpád állt az intézmény élén. Kiváló, nagy tapasztalatokkal rendelkező könyvtáros volt, aki a magyar könyvtárügyet fél évszázadon át szolgálta. Az olvasóterem mai berendezése, az olvasók kiszolgálásának, a kölcsönzésnek új, praktikusabb formája Herepey Árpádnak köszönhető.

Az élet tehát lassan, keserves viszonyok között, de megindult. Mint a Műegyetemi Sajtószolgálat akkori vezetője, a Budapesti Nemzeti Bizottsághoz fordultam segítségért. Hamarosan plakátok jelentek meg a pesti utcákon, nemzetiszínű kerettel: „A Műegyetem, a magyar mérnökképzés otthona, súlyos károkat szenvedett, teljes talpraállításra országos érdek” — hangoztatta a Budapesti Nemzeti Bizottság felhívása. Hogy az újjáépítés ügye országos ügy legyen, 1946. december hatodikán a Kossuth rádióban ismertettem a háború okozta gondokat, és kéréssel fordultam a Műegyetem volt tanítványaihoz is: jöjjenek, segítsenek. Ekkor jelent meg az Országos Nemzeti Bizottság felhívása, az egész országhoz szólóan. A fővárosi, valamint a vidéki sajtó

is napirenden tartotta a Műegyetem problémáit. A vidékiekkel való közvetlen és személyes kapcsolat céljából Műegyetemi Napokat szerveztem, s a mozgalomnak mottóként adtam: Az ország építi a Műegyetemet — a Műegyetem építi az országot! Győr, Miskolc, Szombathely voltak a Műegyetemi Napok nagyobb állomásai. Ezeket képviseltette magát a kormány, a megye és ott voltak a helyi társadalmi szervek vezetői. A gyárak, vállalatok, intézmények pénz- és természetbeni adományaikkal: téglával, cementtel, üveggel stb. segítettek. A Győri Vagonygyár munkásai száz széket és kályhákat adtak.

Újra megnyithatta kapuit a Műegyetemi Könyvtár!

A mai nagy, modern könyvtárban tízezer az olvasók száma, négyszázezer kötet könyv és folyóirat várja az oktatókat és a hallgatókat. Hetvenkét ország 900 intézményével állunk könyv- és folyóirat cserekapcsolatban. Bizony, lassan kinövi falait a könyvtár. Még szerencse, hogy előrelátó volt a tervező: a központi épülethez

csatlakozó folyosó lehetőséget nyújt arra, hogy a legcélszerűbben megoldják a helyszükségletet. Bölcsebb dolog bármely tantermet, hivatalt máshova, esetleg új épületbe áthelyezni és a könyvtár egységét, központiségét megtartani, az épület eredeti, szép architektúráját megőrizni.

A Műegyetemi Könyvtár oktató és nevelő szolgálatában fontos szerepet töltenek be a kiállítások. Ha a helyproblémák megoldódnak, állandó kiállításra is gondolni kell, amely a Műegyetem s a Könyvtár történetére vonatkozó eredeti dokumentumokon kívül bemutatná a Műegyetem tudós tanárainak, neves tanítványainak, a tudományos világ nagyjainak, a műszaki és természettudományok úttörőinek műveit. Erre pedagógiai és szakmai szempontból is nagy szükség van ott, ahol a mérnökképzésben részt vevő hallgatók, a könyvtárba beiratkozott olvasók száma tízezerre nyílik.

A Könyvtár jubileuma alkalmából illő lenne emléktáblán megörökíteni az alapítás évét: 1848. De mindennél fontosabb, hogy az alapítók szelleme legyen élő örökség.

